

- 8 Українські літературні альманахи і збірники XIX початку XX ст./ Упоряд. І.З.Бойко. – К.: Наукова думка, 1967.- 372 с.
- 9 Українські часописи Львова 1848- 1939. Історико-бібліографічні дослідження.- Т.2. - 1901-1919 рр./ Упоряд. М.М. Романюк, М.В.Галушко.- Л.: Світ, 2002.- С. 121, 156, 299.
- 10 Черняков Б.І. Особливості становлення журнальної періодики учнівської молоді в Російській імперії: типологічний аспект // Наукові записки інституту журналістики.- Т. 15.- 2004.-С. 111- 117.

Надійшла до редакції 2 червня 2006 р.

НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ДАНЬКА

В.О. Садівничий

У статті розглядається вплив соціального середовища та рідного ґрунту на становлення митця, формування ідеалів та світогляду, що входять до поняття «національні засади творчості».

Розглядаючи становлення і розвиток ідейно-культурних парадигм українських мислителів, зокрема літераторів, дослідники XIX століття (М. Максимович, М. Петров, М. Дашкевич) у своїх працях з історії та теорії літератури показували, що митці, хоч і представляють культуру самодостатню, все ж перебувають під впливом російських культурологічних (літературних, мистецьких, театральних чи ін.) процесів. Від цих схем наприкінці 20-х рр. XX ст. у своїх публіцистичних і наукових працях прагнули відійти М. Зеров та А. Шамрай, розглядаючи історію української писемності в русі, як внутрішньо-суперечливий процес, враховуючи вплив на літераторів соціально-економічних, політичних та культурологічних факторів свого народу.

Фактично всі радянські дослідники, звинувативши М. Зерова та А. Шамраю у прорахунках, наполегливо проводили ідею про формування українських літераторів виключно під впливом «великої російської культури». Про національну своєрідність світогляду українців говорилося лише з позицій марксистсько-ленінської теорії класової боротьби, що, фактично, зводило нанівець саму поставленню проблеми, адже стародавні шари народного світогляду, які знайшли свій вияв у міфології, повір'ях та демонології, оголошувалися консервативними, забобонними, отже, і не вартими уваги. Замовчувалися питання про українську народну психологію, філософію і т.д.; українські літератори розглядалися і трактувалися лише як здібні наслідувачі чужих зразків, нездатні до власного концептуально охоплюючого бачення людей і мистецтва.

Зі становленням власне українського журналістико- та літературознавства (після 1991 року) ситуація фактично не змінилася: характеризуючи праці українських літераторів (поетів, прозаїків, публіцистів), дослідники почали вдаватися до різноманітних ходів, аби «підшити» кілька рядків чи бодай слів до, наприклад, творів Т. Еліота, В. Гюго, А. Рембо, М. Пруста чи когось іншого. Тобто, відійшовши від пропаганди впливу «великої російської культури» на українських митців, почали активно вишукувати вплив на їхнє становлення європейської та загальносвітової культур.

І тільки останнім часом з'являються спроби показати й доказати вплив на формування митця (письменника, журналіста, живописця, гончара, вишивальника) саме рідного ґрунту. Більше загострюють на цьому увагу мистецтвознавці та філософи. Вони ж і наголошують, що «першість і сила емоційно-почуттєвого життя вказує на зменшення ролі

чинника раціонально-вольового в порівнянні з почуттєвим і одночасно на пересування цілості психологічної структури в напрямку несвідомого психічного життя, що тісно пов'язане з почуттєвим» [1, с. 57]. Це несвідоме психічне життя, назване Лершом «ендотимною підвалиною», не протиставиться «персональній надбудові» (за ним же) розуму й волі. «Тим паче, що українське психічне несвідоме в своєму глибшому, колективному шарі, який виявляє збірні переживання хліборобського колективу на плодючому чорноземі, має наскрізь позитивний характер. В українській душі «натура», «природа» – незверхня і внутрішня – людська, що її розуміють як «первісну доброту» і «добру первісність», не протиставиться персональній надбудові волі й розуму з їх витворами, отже, не протиставиться культура з її цензурою й вимогами» [1, с. 57].

Художня культура «разом з національною мовою й характером (побутовою свідомістю, психологією, звичками тощо) належить до найбільш «етнічно забарвлених» сфер людської діяльності, де безпосереднім чином розкривається самотність нації» [2, с. 31]. Усвідомлення національних засад у творчості кожного літератора є ще й умовою справжнього, а не декларованого виходу з соцреалізму.

Саме вплив рідного ґрунту та оточення на формування митця, їхній зв'язок зі свободою людини та її орієнтацією на певні життєві цінності у становленні життєвих принципів, ідеалів та світогляду, що входять до поняття «національні засади творчості», й буде розглянуто нижче.

Зрозуміло, високі почуття й духовні поривання митця народжуються не на ґрунті грубої сили. Тож національні засади творчості формуються на світогляді етносу. Він, світогляд, «в українців формувався протягом багатьох тисячоліть, і основу його склало міфологічне, поетичне сприйняття світу, яке, незважаючи на тривалі несприятливі умови, проіснувало аж до наших часів» [3, с. 20].

Славгород – де народився Микола Данько 24 травня 1926 року – село давнє. За тодішніми та й нинішніми мірками – велике: згідно з переписом 1926 року в ньому нараховувалося 988 дворів, мешкало 5004 жителі. Оповите легендами: Мільйонний міст, Рівний ліс, Сорок ярів, мавзолей генерала Корсакова... Символом села був і донині залишається Троїцький собор на пагорбі в центрі, споруджений 1807 р. у класичному стилі. У 1843 р. його прикрашено скульптурами, встановленими в зовнішніх нішах. На початку ХХ ст. храм знаходився під омофором Української автокефальної православної церкви і до її заборони служба в ньому відправлялася українською мовою. Тут і хрестили Миколу Данька.

Від храму променями розходилися вулиці, на яких славгородці ставили «будинки козацькі! Мов князики» [4, с. 54], у чому проявлявся багатовіковий народний досвід.

Весь життєвий космос людини втілювався в житлі. Це проявлялося і в стелі, поставленій на сволок із сакральними знаками (небесний світ), і в завжди начисто вибілених стінах, вимитих вікнах (символ земного реального життя та спілкування з іншими людьми), і в підведеній коричневою глиною та вкритій травою чи сіном підлозі (як межа земного та підземного світів). Будуючи хату, господар водночас будував і систему відносин з громадою: «Етичний ідеал у традиційному суспільстві взагалі окреслений дуже чітко, й у таких відповідальних ситуаціях, як ... будівництво оселі, людина мала стати не більше не менше як уособленням цього ідеалу, тобто майже святою. Тільки бездоганна поведінка могла повернути долю до людини» [5, с. 40]. А, власне, побудова хати зосереджувала людину на сакральному, вчила не тільки побутовій обачності, а й високому сенсу життя.

Загалом давні традиції в українському житловому будівництві мали два типи конструкції стін: зрубний і каркасний. У зв'язку з хижацьким ставленням до лісу, високими цінами на лісоматеріали в кінці ХІХ – на

початку ХХ ст. каркасна форма (мазанки) стала переважною як в Україні загалом (окрім Карпат і частково Надніпрянщини) так і на Слобожанщині зокрема. Зрубне житло (козацькі будинки) ставало привілеєм заможних господарів, перетворюючись у символ добробуту. Довкіл Славгорода лісів теж не густо, і все ж кожен господар, ставлячи нову хату, стіни робив із бруса, які потім обмазували (для тепла) та білили. Такий підхід славгородців до житла, коли в довколишніх селах уже фактично всі ставили каркаси й замазували глиною, вказує на гордовитість і незалежність цих людей. І риси ці мали певне поєднання у ставленні до самого себе та сприйнятті самого себе: попри негаразди, світ житла повинен бути захищеним від найменших посягань. Посягань, які могли йти чи то від природної стихії, чи то від насмішок сусідів.

Не менш важливий атрибут становлення – народна філософія. У ній, зокрема, «вся природа осмислюється як «зелений дім», у якому судилося жити кожній людині, народу» [3, с. 20]. І, власне, природне середовище протягом усього життя людини є основою самобутнього розвитку та якнайповнішого розкриття її природних здібностей. Тож запах настурції, півники понад стежками у дворі, палахкотіння куща калини під вікном – назавжди залишилися у світосприйнятті Миколи Данька одними з провідних. Із цим гармоніює з дитинства всотане чарівне таїнство гаїв, перелісків, левад: з весни до осені, змінюючись, спалахують то вогники небових ключиків, то розливається горицвітова пожежа, то хвилюються під вітром елегантні, вишукані квіти волошки сумської – невичерпне джерело натхнення.

В космічний вік ідилія – воли,
Вечірній степ і безтурботний спокій,
І небеса, незаймані й глибокі,
Над полум'ям в тумані ковили [4, с. 63].

З природного світу в українців як стародавніх орачів і сіячів, виділяється насамперед земля. Шанобливе ставлення до неї знайшло свій практичний вияв у надзвичайній працездатності і працелюбності народу. Народилося й крізь віки пройшло неабияке поетичне значення землі.

Від давнини в українців збереглося надзвичайно святочне пошанування жінки, матері. Це виявилось у поклонінні таким божествам, як Лада – Матір Всесвіту, Берегиня – захисниця домашнього вогнища, Рожаниця – охоронниця нового життя. Ці богині були попередницями Оранти, яка піднесла руки до неба. За визначенням Г. Ващенка, возвеличення, шанування жінки виробили в ній усвідомлення власної гідності, те, що можна назвати духовним аристократизмом [6, с. 105]. У той самий час аристократизм жіночої душі «вплинув на моральний стан всього українського суспільства, зробив його більш гуманним і шляхетним» [3, с. 20].

Важливим у формуванні особистості є шанування роду, родини. В цьому ключі слід заважити, що мати Миколи Данька, Олена Пилипівна, мала добру і лагідну вдачу. Вона ніколи не кричала на дітей, не била. Батько, Михайло Андрійович, – за спогадами старожилів [7], – був працелюбним і тямущим: спадковий коваль, він став і першим у селі трактористом. Майстром великої руки вважався дідусь по материній лінії Пилип – вишуканий грубник, служив головним пічником маєтків князя Олексія Голіцина. Квітничаркою в оранжереях аристократа працювала бабуся. Тож Микола Данько змаленства і бачив на прикладі батьків, і знав із переповідок про святочне ставлення в родині до праці: якщо не робити майстерно, то краще не братися за діло взагалі. Вишуканість – ось мірило ставлення до праці, закладене з дитинства. Закладене – родиною, яка є «основним «міліе» (довкіллям - В.С.), середовищем, що формує характер, вдачу людини» [8, с. 78].

Вже ставши літератором, Микола Данько напише:
Я горе знав і зраду, і жалі,
А все ж мені даровано немало:
Щасливий я, що народивсь в селі,
І що мене селянка сповивала [9].

Немаловажною передумовою формування національних засад творчості майбутнього митця є «кордоцентризм», який становить основний традиційний напрям української філософської думки, що утвердився в ній на основі ще певно язичницького розуміння серця. Започаткована ця теорія К. Транквіліоном-Ставровецьким, розвинена Г. Сковородою, П. Юркевичем, О. Кульчицьким та іншими.

У світі сквородинської думки серце «не тільки анатомічний орган – з ним асоціюється безмежність людської душі, воно є джерелом почуттів» [10, с. 30]. Памфіл Юркевич вивів два стани того, що «істина», яка падає нам на серце, «стає нашим благом, нашим внутрішнім скарбом». Перший стосується знання серця і знання розуму: «серце може виражати, знаходити і розуміти досить своєрідно такі душевні стани, котрі за своєю ніжністю, переважаючою духовністю і життєдайністю недоступні абстрактному знанню розуму». Другий стан виводить знання серця на перший план: «поняття й абстрактне знання розуму, оскільки воно стає нашим душевним станом, а не залишається абстрактним образом зовнішніх предметів, відкривається або дає себе відчувати і помічати не в голові, а в серці» [11, с. 343].

Напрямок «філософія серця» став і одним із найвагоміших мірил Слова: Слова мовленого й писаного. Він дозволив «бачити» події задалегідь. Бачити «очима серця». Далеко не всім, хто брав до рук перо, щоб записати чути в собі рядки, це відкривалося. У 1991 р. Микола Данько з нагоди першої річниці проголошення суверенітету України писав у Сумській обласній газеті «Червоний промінь»: «Я, наприклад, у своїй зухвалій поетичній уяві давно завважив райдугу над вільною Україною. Серце бачить раніше ока. Але ж воно й підказує: поспішаймо повільно!» [12, с. 2]. Чи мав право так «бачити» Микола Данько? По-перше, його, право, він вистраждав своїм життям. По-друге, наведені слова – синтез усього його художнього мислення, що не раз виражалося в поетичних творах, надаючи їм прогностичної функції.

Ще в 1958 р. Микола Данько написав вірш «Коли і рідні, і знайомі...», у якому навдивовижу точно передбачив час власної самотності, – як результат відвернення оточуючих:

Коли і рідні, і знайомі
Руки тобі не подадуть,
І всі наклепники відомі
В куток мов звіра зацькують.
Притиснутий до чорних мурів
Ти будеш з розпачем конать,
І жінка, налякавшись бурі,
Тебе не схоче упізнати.
Тоді... тоді на ласку долі,
Нещасний брате, покладись,
І з Вавілонської неволі
Своїй ідеї помолись.
І станеться велике диво,
Мов фея мила, чарівна,
До тебе з'явиться вона,
Твоя Вкраїнонька золотонива.
І сльози всепрощення тихі
Враз потечуть з очей твоїх.
І що тобі фізичне лихо,

Коли ти духом переміг [9].

Однією із провідних національних засад творчості є національна історія. Найперше це виявляється в оспівуванні героїки та мужності предків (Марина Гримич у своєму монографічному дослідженні «Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців» культ предків називає «найдавнішою світоглядною ідеологією» [13, с. 170], а також в усвідомленні необхідності захисту свого роду, свого краю.

До особливих ознак народного світогляду, що впливає на формування митця і відбивається на творчості, слід віднести яскраво виражену емоційність: вона є не індивідуальним надбанням, а проявом біологічної, психічної спадковості, що визначає індивідуальний досвід і поведінку. Архетипи формуються в інстинктах, і людина не може позбавитися свого архетипного фундаменту. Під впливом природжених програм, універсальних зразків ідей, поглядів, переконань перебувають наші сприйняття, мислення, уявлення, тобто схильність до поведінки певного зразка [14]. «Складна система таких знань, відомостей, проявлених у свідомості людини, побутує у своєрідній, притаманній певній етнічній спільності знакової системі (символіці), яка становить ядро традиційної культури» [15, с. 8].

Чим більший тиск системи у 70-80 рр. ХХ ст. відчував на собі Микола Данько, тим більш убивчі для цієї системи асоціації, як яскраво виражена емоційність, виникали з пам'яті поета. І хоча стосувалися вони особистого життя, але нероздільно пов'язані з буттям суспільства, зокрема голодомором 1932-33 рр.:

Змаленства... Ще в бур'яні
Об'їждчикові на коні
Сварився – морді хамородній –
Кістлявим вузликом руки:
Таж відбирав він колоски,
Що назбирали ми, голодні! [4, с. 59.]

Це дитяче переживання, що зберігалось в пам'яті як найбільш надзвичайна подія, раз у раз поставало перед очима, стаючи основою віршів: «Там в торбочках ми терли колоски. Щоб бригадир колгоспний не побачив...» [9]; «Рік тридцять третій сунеться: Спогадів кіноекран... Славгород. Мертва вулиця. Душно. Калюжі. Бур'ян» [4, с. 10]; «Пережив я тридцять третій...» [4, с. 25]; «Хто ж замісив мене, як не Злидні? Глину жував. Полову. Кору з жолудями... Рік тридцять третій... Мало не з ями!» [4, с. 60].

Тісно пов'язана з емоційністю така риса національного світогляду, як утвердження культу краси в усіх сферах буття, що яскраво відбилосся у фольклорі. Саме він вводить майбутнього митця в чарівний світ поетичної алегорії: через явища природи, через повадки тварин, навіть через абстрактні поняття, правдиво показуючи людські радощі й печалі, особливості побуту, звичаїв, національного світобачення. При цьому виділявся той світоглядний принцип, який є «одним із основних у менталітеті українців – орієнтація на моральні чесноти» [16, с. 33]. Через пісню з покоління в покоління передавалися такі риси українців, як ставлення до землі, мов живої істоти, шанування старших, прагнення в усьому догодити їм, возвеличення своїх захисників, усталеність традицій, віра в силу колективу тощо. Все те, що ще донедавна шанувалося в будь-якому селі. Позитивна роль народної пісні у формуванні майбутнього літератора переконливо доведена працями І.Франка та І.Нечуя-Левицького.

До самого Миколи Данька перші соціальні, етичні, естетичні та національні оцінки дійсності дійшли також з народною піснею в її живому усномовному функціонуванні. З пісні й поетичне світосприйняття позначене великою мірою медитативності та

філософічності. Адже в пору становлення поета пісня ще перебувала в своїх природних умовах – її співав народ. Тож у творчості митця відбувається синтез літературного та фольклорного мислення. Синтез органічний: фольклорні елементи природно врастають в художню систему поета. Для прикладу візьмемо вірш «Зрізали під корінь...» [17, с. 27]. Він написаний за класичною композицією творення народних пісень. Перша спорідненість – монологічна форма побудови. Саме монолог, будучи найдавнішою композиційною формою, сприяє глибокому вираженню думок і почуттів. У нашому випадку – монолог не ліричного героя, а монолог самого автора:

Зрізали під корінь, при землі низенько,
Запахуцу руту, м'яту зелененьку,
Бо росла край шляху, у степу край світа.
Пов'язали в жмутки, вже немає й сліду.

Значну роль в організації цього твору, що також притаманне народним пісням, відіграє поетичний паралелізм: зокрема, неважко простежити, що «запахуцу руту, м'яту зелененьку» ототожнює автор із Україною. Саме її, що «росла край шляху», забродила «зрізали під корінь», «пов'язали в жмутки», з нею «бавились знічев'я», доки «рута сохнуть стала». Коли ж вона «змарніла» та «прив'яла», то кинули «в калюжу», ще й «чоботом-копитом» її «розчавили груди». Після цього вони пішли далі, впевнені, що «не буде м'яти». А вона ж у «калюжі довго-довго снила» й «на зорі раненько пагони пустила». Як художній засіб, паралелізм тут значною мірою сприяє розкриттю ставлення самого автора до України а також спонукає читача перейнятися любов'ю до своєї землі. Сприяє цьому й те, що й у народних піснях, і в літературних творах Україна порівнюється з рутою-м'ятою. Загалом психологічний паралелізм у переважній більшості притаманний лише початкам пісень. Микола Данько ж поширив його на весь твір.

Ще одна спорідненість твору з фольклором – виражальна прозорість слова: кожен рядок поезії, кожне слово несуть певне смислове навантаження. Особливе місце в піснях посідають епітети. Разом з іншими художніми засобами вони сприяють творенню художнього образу, надають творові поетичності. Використання епітетів («запахуца рута», «м'ята зелененька», «чоботом-копитом», «пішли раденькі») – ще одне споріднення вірша з фольклорним твором. До цього також належить і своєрідна ритміка: пісенна строфа об'єднує кілька рядків, пов'язаних між собою системою рим та інтонацій. Рядки пісні, що римуються, мають однакову кількість складів, які діляться цезурою на дрібніші ритмічні частини. Ось приклад із цитованого вірша:

А вона в калюжі довго-довго снила
Й на зорі раненько пагони пустила...

Основною формою римування в українському пісенному фольклорі є його жіноча рима – з наголосом на передостанньому складі. Ось як у одній народній пісні:

В неділеньку рано розігралось море:
Не одному сину на чужині горе!

А ось як у творі Миколи Данька:

Скинула листочки кволі та пропаці
І зазеленіла ще буйніше, краще...

Ще одним підтвердженням того, що вірш «Зрізали під корінь...» написаний за класичною композицією творення народних пісень, є створення естетично оформленого головного змісту твору. В нашому випадку він у двох останніх рядках:

Земле моя, земле! Чорна блискавице,
Є ж вода цілюща, значить буде криця! [17, с. 24–29].

Цінним джерелом формування людини була й усна народна творчість, яка ще десяток років тому невід'ємно жила в селі. «Міф», «казка», «сценарій», «наративи», «оповідання» – це засоби структурування інформаційного простору та мотивації соціальних вчинків людей відповідно до моделей, що існують у свідомості суб'єкта комунікації» [18, с. 18].

Народні перекази, притчі прославляли захисників рідної землі. Приказки, прислів'я, скоромовки, загадки були своєрідною художньою формою передавання новим поколінням узагальненого історичного та соціального досвіду народу. З потішками, забавлянками, закличками, лічилками, пісеньками пов'язувалося пізнання рідної мови, виховання мовно-національної свідомості, моральних якостей, художньо-естетичного сприйняття навколишнього середовища, засвоєння народного мовного етикету – вітання, звертання, величання, побажання тощо. «Побутове мовлення, – зауважував С. Мишанич, – є тим матеріалом, всередині якого спонтанно зображуються елементи художнього світобачення» [19, с. 24].

Формування основ національних засад творчості йшло і через обрядовість. Активна участь у ній давала знання про навколишній світ, виробляла переконання, творить ідеали. Систематичне повторення обрядів робить їх засвоєння стійким. Світоглядні цінності входять у кров і плоть людини, стають регулятором її життєдіяльності. В обрядах, насамперед, як зазначають дослідники, «був наявний момент автокомунікації – комунікації між їхніми учасниками. Він забезпечував передачу інформації від покоління до покоління» [3, с. 21].

Безліч обрядів, пісень, вірувань, що прийшли із дитинства Миколи Данька, було пов'язано із зерном. На Різдво на покуті ставили вдома дідуха, готували кутю з пшеничної крупи. Під Новий рік, ходячи по хатах, він разом із дітьми посипав, приповідуючи: «Сієм зерном ваговитим, добрим людям працюовитим...». Славили односельці зерно весною, коли клали в землю, й тим паче, у жнива. Зерно та солому з першого снопа зберігали за іконою: коли боліли натруджені руки й особливо спина, пили відвар із соломи, робили припарки з зерна. На весіллі молодих посипали зерном, щоб життя в них було довге, добре й гарне. У поховальному ритуалі, коли виносили з воріт домовину, то двір і прилеглий шлях посипали житнім зерном, щоб далі тривало життя на цьому обійсті. А в голодних 1932–33 рр. зерно стало для людей маренням. Тож не дивно, що образ зерна у творчості Миколи Данька посідає значне місце. І, перерісши в його свідомості у філософське питання про значення і сутність явищ світу, стало джерелом натхнення:

Стою у морі золотих хлібів,
І на долоні світиться
зернина.
Дзвінка,
неначе соловейка спів...
Зернина – з колосочка України... [20, с. 47–48.]

Читаючи цей вірш далі, знаходимо чисто селянське (що було і є зарівне мудрості господаря) світосприйняття автора, який замислюється над природним явищем: як ота стеблинка росте? яка сила захована у, здавалося б, мертвому камінчикові-зернятї?:

Ну що ти? Що ти? Дрібочка золи!
Таке нікчемне і таке могутнє.
Тобі молились і тебе кляли...

Автор прагне запізнати прихований сенс за речовою оболонкою, показуючи, скільки пролито крові й сліз «за кожне зерно, що було і буде»:

Хто не котив сюди
вогневий грім!

Хоробрі галли,
турки
і саксонці...
Зернина увижалась їм
Оранжевим і життєдайним сонцем.

І вже у висновкові про те, що ж коріниться у цій зернині, прозріно бачиться сила поетичних думки й мислення Миколи Данька, його громадянська позиція:

Бо ж, певно, в ній [зернині] усенька Україна:
І сонця блиск, і сляво рідних зір,
Співуча мова й усмішка дитини.
І як підсумок – остання строфа:
... Стояв у морі золотих хлібів
Із крихіткою сонця на долоні.
І, мов присягу, тихо шепотів:
«Я твій,
аж доки серце не схолоне».

Мотив зерна наскрізно пройшов через усю творчість поета: і в першій книжці він є (1965), і в останній (1991), і в безлічі недрукованих творів.

Образ зерна в творчості Миколи Данька часто трансформується в колосок. Цікавим з цього погляду видається один із ранніх творів «У степу» [20, с. 50.]. І хоча він версифікаційно дещо недосконалий на тлі всієї творчості поета, все ж показовий як у плані поетичної образності, так і в розкритті індивідуальності автора. Загалом це замальовка, побудована на риторичному зверненні стиглих жовтих колосків до людей: «Ой коли б ви, коли б ви це знали, Чом блакитне над нами небо». Далі «жовто-блакитний» колір свого втілення не знайшов, все ж присутність цього образу розкриває світобачення й світосприйняття митця, громадянськість позиції та й наголошує на фольклорному, підкреслимо це, трактуванні кольорів нашого державного прапора.

На фольклорні теми чи на їхніх мотивах побудовано чимало і публіцистичних творів Миколи Данька. Про це говорять уже самі назви матеріалів, взяті нами з газети «Ленінська правда» (орган Сумського обкому КПУ) за 1962–1965 роки: «Біля купальського багаття», «Обжинки – свято врожаю», «Скибка хліба», «Чебрець пахне сонцем», «Вечорниці в Погребях», «За піснею у широкий світ», «У світі красивої казки», «Крила зачарованого вітряка», «Щедрий вечір, добрий вечір!», «Мелодії синіх гір», «Чарівна пісня жоржини» тощо.

На необхідності вивчення народної культури як багатого джерела, що зберігає основні риси світогляду, світосприйняття і світовідчуття людей, наголошує багато вчених та письменників. Так, філософ А.С. Прангішвілі у своїй статті «Фольклор і психологія» зазначає: «Фольклор включає в себе певну суму народних психологічних знань. Ці психологічні знання, що складаються специфічними шляхами «народного досвіду», в свою чергу створюють ще одну суміжну з антропологічними, психологічними і філософськими науками галузь знань, завдання якої – розкриття природи все тієї ж психологічної діяльності людини, при цьому в притаманних їй специфічних аспектах» [21, с. 41].

Все це, органічно поєднуючись у дитячій свідомості, в дитячому серці, несло заряд майбутньої творчої енергії, оскільки «особисті прикмети характеру людини створюються в ранніх роках, так само вплив культури на характер людини рішається головною мірою в тому самому часі, бо йдеться про один виховний процес, зумовлений культурним середовищем» [8, с. 79].

Рівняйся ти на Захід чи на Схід,
На Південь чи на Північ без зав'юги –
Не будь лише безбатченком, як флюгер,

Коли пливеш за руном до Колхиді! [4, 70].

Хоча представники напряму «філософії серця» на перше місце у формуванні особистості ставлять почуттєвості з «серцем» як її осередком, а на друге пересувають «предметові» світосприйняття, інші філософи твердять, що людині у спадок «дані лише елементи її тілесної організації», а формування з цих елементів систем, із яких уже й створиться людський індивід, «відбувається в отногенезі прижиттєво, тобто після народження і під впливом тих чи інших прижиттєвих факторів середовища, перш за все соціального» [22, с. 88]. Базуючись на цих напрямках сучасні соціологи та психологи стверджують, що розвитком людини керують дві програми – генетична й соціальна. Якщо «перша з них – це певна просторова організація клітини, що розвиває свою дію в певній часовій послідовності, то друга – система всіх виховних впливів, що здійснюються по відношенню до індивіда з боку суспільства, особливо на ранніх етапах отногенезу» [22, с. 88]. Все це виконує свою роль настільки, наскільки може викликати в конкретної людини внутрішній процес самовиховання та саморозвитку. Втім, лінія життя особистості складається не лише під впливом об'єктивних соціально-економічних детермінант, але й на основі суб'єктивних спонук, орієнтацій на певні життєві цінності.

Враховуючи все викладене вище, можна виділити головні елементи національних засад творчості. Це, передусім, народна філософія та психологія, що включає шанування природи, відчуття органічної єдності людини і природи; шанобливе ставлення до землі; культ жінки, матері, дитини, роду; яскраво виражену емоційність; шанування мудрості предків; пріоритет «серця» (кордоцентризм) над «головою» (раціоцентризм); орієнтація на моральні чесноти. А також національні історія та культура.

Саме від аналізу того, як внутрішні (історично-генетичні) та зовнішні (соціально-психологічно-побутові) фактори – поєднуючись, а то й конфліктуєчи – формували життєві принципи, ідеали, світогляд людини, нам відкривається і сама можливість простежити становлення майбутнього митця на національних засадах, побачити внутрішній світ літератора в усій складності, осмислити майстерність не як суму певних прийомів, а передусім як глибинне відображення самої особистості, яка може себе виразити тільки в таких, а не інших формах чуттєвого пізнання світу. І як підсумок, із цих позицій проаналізувати діалектику, проблематику, форми і зміст творчості.

SUMMARY

The article deals with the influence of social environment and native ground on Mykola Danko's coming-to-be as journalist, publicist, prose writer, poet; on the formation of his ideals and world view that make the concept of «national principles of creative work».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кульчицький О. Світовідчуження українця // Українська душа: Збірник наукових праць. - К.: Фенікс, 1992. - С. 48–65.
2. Забужко О. Культура і традиція // Літературна панорама. 1988: Збірник / Редкол.: В. Г. Дончик (голова) та ін. - К.: Дніпро, 1988. - С. 29–41.
3. Шахрай В. Щодо пізнання світогляду українців // Артанія. - 1999. - Кн. 5. - С. 20-21.
4. Данько М.М. Й сонця прихилив би!...: Поезії. - К.: Рад. письменник, 1991. - 204 с.
5. Красиков М. Магія будівництва хати // Артанія. - 1999. - Кн. 5. - С. 40–41.
6. Ващенко Г. Виховний ідеал. - Полтава, 1994. - 191 с.
7. Яценко Ф. Спогади // Архів автора. - Записано 22.05.1996 р. в с. Славгород.
8. Цимбалістий Б. Родина і душа народу // Українська душа: Збірник наукових праць. - К.: Фенікс, 1992. - С. 66–96.
9. Державний архів Сумської області. - Фонд Миколи Данька.
10. Драч І.Ф., Кримський С. Б., Попович М.В. Григорій Сковорода: Біографічна повість. - К.: Молодь, 1984. - 216 с.

11. Юркевич П. Д. Серце і його значення в духовному житті людини за вченням слова божого // Історія філософії України. Хрестоматія / Упорядники М. Ф.Тарасенко, М. Ю. Русин, А. К. Бичко та ін. - К.: Либідь, 1993. - С. 341-248.
12. Данько М. Поспішаймо повільно // Червоний промінь. - 1991. - № 28.
13. Гримич М. В. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців (Когнітивна антропологія): Монографія. - К.: АТ «ВППОЛ», 2000. - 380 с.
14. За Юнг К. Г. Архетип и символ. - М., 1991. - 298 с.
15. Куєвда В. Світотворчий міф українського етносу // Артанія. - 1999. - Кн. 5. - С. 6-11.
16. Бичко А., Бичко І. Феномен української інтелігенції // Слово і час. - 1996. - №1. - С. 31-40.
17. Данько Микола. «Вам, народженим на волі...» / Публікація В. Садівничого // Березіль. - 1996. - №1-2. - С. 24-29.
18. Велеса Н.О., Гаврилова Ю.Ю. Поновлений статус наук комунікативного типу в підготовці журналістів // Наукові записки інституту журналістики. - Т. 7. - 2002. - С. 17-18.
19. Мишанич С. В. Оповіді із сучасного життя // Народні оповідання. - К.: Наук. думка, 1983.
20. Данько М. Зоряне вікно. - К.: Молодь, 1965.
21. Прангишвили А.С. Фольклор и психология // Проблемы фольклора. - М., 1975.
22. Москаленко А.Т., Сержантов В.Ф. Смысл жизни и личность. - Новосибирск: Наука, 1989.

Надійшла до редакції 28 серпня 2006 р.

ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ ОСВІТЯНСЬКОЇ ПРЕСИ)

Л.А. Кулішенко, асп.

Статтю присвячено проблемі національного виховання у педагогічній пресі сучасності. Автор представляє інформаційну модель національного виховання на основі аналізу журнальних публікацій.

Вивчення періодики має певні традиції в українському журналістикознавстві. Наявні ґрунтовні дослідження регіональної преси, зокрема періодики Західної України: державотворча функція та тематичні аспекти українських журналів на західноукраїнських землях [1], українська преса Північної Буковини 1870-1940 рр. [2]. М.Васильчук присвятив дисертаційне дослідження українським виданням в Коломиї другої половини ХІХ – ХХ ст. [3]. Крім того, М.Мартинюк уклав матеріали до бібліографії «Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи» (1998).

Чимало дослідників звертають увагу на проблеми національної освіти в історичному аспекті. Вченими-журналістикознавцями досліджувались такі педагогічні видання кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.: журнали «Основа» та «Киевская старина» [4, с. 5], газета «Школьна часопись» (1881-1889 р.) [6], часопис «Учитель» (1889-1914рр.) [7], часописи Східної України (1905-1914) [8] тощо.

На сучасному етапі в українській педагогічній журналістиці досліджуються такі проблеми вітчизняної системи освіти: підготовка керівних кадрів у системі освіти [9], проблема управління школою на сторінках журналу «Рідна школа» [10], тематична спрямованість сучасної освітнянської преси [11] та інші.

Таким чином, педагогічна преса надає унікальну можливість ведення багатоаспектної полеміки з актуальних питань вітчизняної педагогічної думки. Одним з найважливіших є, на нашу думку, національне виховання, яке широко обговорюється на шпальтах освітнянської преси. Дослідження таких педагогічних журналів, як «Рідна школа», «Початкова школа», «Педагогіка і психологія», «Дивослово», «Педагогіка і психологія професійної освіти», «Урок Української», «Дайджест: Школа-парк педагогічних ідей та технологій», «Дошкільне виховання», «Історія в школі», «Історія в школах України», «Наша